

J.M. Schleyer mortis antaŭ 100 jaroj – la 16an de aŭgusto 1912:

L.L. Zamenhof laŭdis J.M. Schleyer, sed malŝatis lian Volapukon

Schleyer kaj lia lingvo Volapük estis plurfoje menciitaj en la verkaro de L.L. Zamenhof (LLZ), ĉar la aŭtoro de Esperanto evidente forte emociiĝis, kiam li eksciis, ke antaŭ li alia homo jam publikigis internacian neŭtralan planlingvon,¹ kiu ŝajnis plenumi la mondlingvan revon de la homaro, arigante ĉirkaŭ si certan nombron da apogantoj, simpatiantoj kaj lernantoj. Sed LLZ baldaŭ komprenis, ke Volapük pro sia troa artefariteco tute ne taŭgas kiel mondlingvo kaj ankaŭ ne hezitis diri tion al Schleyer kaj al la publiko. Sed Schleyer malŝatis kaj rifuzis ĉian kritikon kontraŭ Volapük kaj lia persono, do varma rilato inter li kaj LLZ, kiun Schleyer probable konsideris kiel rivalon, ne povis estiĝi.

LLZ skribis, ke li sentis sin feliĉa, ke iu antaŭ li sukcesis solvi la demandon de la mondlingvo kaj realigi lian propran revon. En letero de 2-III-1907 LLZ konfesis al Julius Riegel, ke li „ne sciis pri Volapük, kreante mian lingvon, ĉar ĝi tiam ankoraŭ ne ekzistis“. Ŝajnas, ke LLZ eksciis pri la apero de Volapük pere de gazeta anonco. Samtempe li deprimiĝis, ĉar lin ĉirkaŭis la malagrabla sento, ke iu estis pli rapida ol li kaj ke lia propra vivocelo elvaporigis. Sed kiam li pli atente analizis la ŝlejeran lingvon, li ne kredis, ke tiu idiomo povas esti la vera solvo de la mondlingva problemo kaj daŭrigis dediĉi sin al sia propra projekto. Unuafoje LLZ fakte menciis Volapukon eksplicite jam en la antaŭparolo de sia *Unua libro de la Internacia Lingvo* de 1887, klarigante la eksterajn cirkonstancojn de la apero de Esperanto. Li eble iom cinike komentis ilin tiel, ke Volapük „akiris certan nombron da adeptoj, ĉar la ideo mem de lingvo ‘tutmonda’ estas tiel alta kaj alloga, ke homoj, kiuj havas la inklinon entuziasmiĝi kaj dediĉi sin al pionireco, oferas sian tempon en la espero, ke eble la afero sukcesos“. Sed ĉar la „malvarma indiferenta mondo [jam Schleyer plendis pro tio] ne volos oferi sian tempon por tio (...), tiu ĉi lingvo, simile al la antaŭaj provoj, mortos, alportinte absolute nenian utilon“. Ĉar LLZ ne estis konvinkita pri Volapük, kiel alternativon li do prezentis sian Esperanton, kvankam li sentis sin nek „pli talenta, nek pli energia“ ol la antaŭaj aŭtoroj de „ĉiuj senfrukte pereintaj provoj“.

Unua letero de Zamenhof al Schleyer

Tamen, en letero de 27-XI-1887 al Schleyer LLZ montris sin diplomatia, adorema kaj afabla, tamen ne senkritika. Verkante sian leteron en Esperanto, LLZ proponis sian personan amikecon kaj esprimis la volon ne kontraŭbatali Volapukon, sed labori por la mondlingva ideo: „Estimata kaj estiminda sinjoro! Mi sendas al Vi la frukton de mia longa laborado; ĝi estu signo de mia profunda estimo por la nobla idealisto, kiu laboris por la homaro, ne timante la ridegon de l’amaso. Mi mem plej bone komprenas kiom Vi devis suferi, ĉar mi mem trairis similan vojon (...) Kiam² mi antaŭ 5 jaroj aŭdis pri la Volapük, mi ne forĵetis mian laboron, ĉar la konstruo de Volapük ŝajnis al mi ne tute praktika; mi diris al mi, ke lingvo tutamonda devas esti antaŭ ĉio *komprenebla*, kaj la tuta granda materialo, kiu jam per si mem fariĝis *internacia*, devas resti ne tuŝita. En lingvo, kiu devas fariĝi tutamonda, oni povas *krei* nur la malgrandan parton, kiu estas malsimila en malsimilaj lingvoj; ĉio cetera devas resti *ne tuŝita*. (...) Mi estimas Vian noblan deziron porti utilon al la homaro; kun plena estimo por la aŭtoro de Volapük’, mi laboras *ne kontraŭ* la Volapük, sed *por* la ideo. Sankta estas por mi la ideo de lingvo tutamonda, kaj en kiu ajn formo l’homaro ĝin havos, mi estos kontenta kaj feliĉa. Se oni montros al mi, ke mia laboro estas malutila al la ideo, mi mem detruos mian laboron, kvankam mi oferis al ĝi la plej bonan parton de mia vivo. (...) Aŭ unu de la lingvoj mortos per si mem, aŭ la homaro havos du lingvojn, kaj eĉ tio estas por la mondo multe pli bona, ol resti tute sen lingvo tutamonda. Pardonu ke mi skribas al Vi en mia lingvo; mi faras ĝin ne pro malĝentilo, sed por doni al Vi provon de mia lingvo. Kun la plej granda estimo. Esperanto.“

¹ Kronologie aperis jenaj planlingvaj projektoj: Lingwe uniwersala (Zamenhof) en 1878 (nepublikigita), Volapük (Schleyer) en 1879/80 (publikigita), Lingvo Internacia (Esperanto, Zamenhof) publikigita en 1887.

² En tiu tempo LLZ skribis ‚kian’ anstataŭ ‚kiam’. Same kiel poste ‚tutamonda’ anstataŭ ‚tutmonda’ kiel oni kutimas skribi nuntempe. La originala lingvostilo kun kursivaj vortoj estas transprenitaj el PVZ.

Zamenhof denuncas Volapukon ĉe ruslandaj instancoj

Por pravigi sian lingvon, en sia petskribo de la 12-IX-1888 al la estro de la ĉefa Administracio por presaferoj por peti la eldonon de ĉiusemajna folieto en Esperanto, LLZ notis en sia klarigo pri Volapük jenon: „(...) Volapük (...) havas tamen en si nenion internacian: ĝi estas lingvo arbitre elpensita, al neniuj kompreneblaj kaj de neniuj (krom certa nombro da adeptoj) agnoskita. La utilo de tiu ĉi lingvo estas do (...) eksterordinare dubebla: se la mondo akceptos tiun ĉi lingvon, ĝi estos utila, - sed se la mondo ĝin ne akceptos, tiam ĝi neniun signifon havos kaj tute neniun utilon alportos al siaj adeptoj.“ Ĉar LLZ bezonis la permeson por sia Esperanto-eldonaĵo, samtempe LLZ do certe ne preterlasis la okazon laŭdi sian propran lingvoprojekton malfavore al la konkurento Volapük.

La fama traktaĵo en *La Esperantisto*

En la detala traktaĵo titolita ‘Esperanto kaj Volapük’, kiu aperis fine de 1889 kaj komence de 1890 en la ĵurnalo *La Esperantisto*, kiu estis eldonita en Nurenbergo, LLZ analizis la lingvon de Schleyer ja bonvole, sed tamen tre kritike. Kerne, en tiu ĉi arda kaj iom polemika artikolo LLZ fakte kulpigis la lingvon Volapük kaj ĝian inventinton esti malfavore influantaj la evoluon kaj progreson de la internacilingvaj ideoj kaj movado. Jen kelkaj ĉefaj citeroj el tiu fama, sed eble iom forgesita zamenhova traktaĵo:

„(...) Antaŭ 10 jaroj estis proponita arta lingvo sub la nomo ‘Volapük’. La mondo estis jam sufiĉe preparita por lingvo tutmonda kaj atendis senpacience, ke post ĉiuj teoriaj projektoj kaj provoj oni prezentu al ĝi fine ion pretan; kaj kiam sinjoro Schleyer diris: ‘jen vi havas pretan lingvon tutmondan, venu kaj laboru!’, tiam amasoj da idealistoj sin ĵetis al tiu ĉi voko blinde kaj tute ne demandante sin, kion oni donis al ili sub la nomo de lingvo tutmonda, ĉu ĝi estas efektive lingvo faciliganta la interkomunikiĝon internacian kaj ĉu ĝi povas efektive iam fariĝi lingvo tutmonda, aŭ ĝi estas nur uzurpatoro, kiu tute sen rajto kaj fondo alprenis nomon ne apartenantan al ĝi. (...) Sed vi vidas, sinjoroj, ke ĝi estas tute ne tiel: Volapük ne faciligis, sed forte malfaciligis tiun ĉi batalon (...). Kie Volapük en sia tempo renkontis malamikojn, tie ankaŭ la novaj sistemoj renkontis tiujn samajn malamikojn, ankoraŭ pli obstinajn, ĉar la ‘naskiĝado de ĉiam novaj lingvoj tutmondaj’ aldonis ankoraŭ pli da nutro al ilia ridado; kaj kie Volapük renkontis amikojn, tie la novaj sistemoj jam rekte renkontis malamikojn ne pasivajn, sed penantajn rekte ilin detruiri. (...) Tiaj estis la malfavoraj cirkonstancoj, inter kiuj devis sin prezenti al la publiko la lingvo Esperanto. (...) Eldonistoj neniel volis preni sur sin la eldonadon de mia verko: ‘jam ekzistas ja Volapük’ oni diris al mi ĉie.” Sed laŭ LLZ lia nova lingvo internacia savis al aferon: „Sed kiam la lingvo Esperanto sin montris publike, la afero aliformiĝis. (...) La lingvo Esperanto baldaŭ ricevis multegon da amikoj, de kiuj la nombro konstante kaj senhalte kreskas.” (...) [Ili] „fariĝis varmegaj amikoj de la lingvo Esperanto, ĉar ili vidis, ke ĝi estas lingvo efektiva praktika, alportanta senkondiĉan utilon kaj havanta estontecon. (...) [Ili] konfesis al mi, ke ili vidas en Esperanto la solan kaj la plej bonan vojon por atingi nian celon, kaj ili korespondas tre bone en tiu ĉi lingvo. [Sed] multaj volapükistoj, kiuj nun fariĝis varmegaj amikoj de la lingvo Esperanto, konfesis al mi, ke eĉ havante mian libron, ili longan tempon ne volis ĝin eĉ legi, estante konvinkitaj, ke ĉia nova sistemo estas absolute malutila! (...) Sed estas inter la volapükistoj ankaŭ tiaj personoj, kiuj ne fermis la okulojn por la nova movo. (...)” Cetere, LLZ atentigis, ke lia „laboro ne estis elvokita de la ‘sukcesoj de Volapük’, kiel pensas kelkaj volapükistoj” kaj ke kiam li „antaŭ 13 jaroj komencis” sian „laboron, tiam Volapük ankoraŭ ne estis en la mondo.”

Malfavora pritaksado de Volapük

La analizo mem pri la lingvo Volapük fare de LLZ estis malfavora, fakte detrua, la maniero disŝira, la tono polemika. Jen estu ĉerpitaj la esencaj eroj de tiu kritiko, publikigita en *La Esperantisto*, kiuj ne estas sen persona mokado flanke de LLZ, kiu aŭdacis kompari Volapukon kun la lingvoj hotentota kaj turka:

„Kio estas Volapük? Ĝi estas arta kaj arbitre elpensita lingvo, kiun neniuj en la mondo komprenas kaj per kiu vi kun neniuj povas komunikiĝi. Ĝi estas nomita lingvo tutmonda nur pro tio, *ke se la tuta mondo ĝin ellernos, tiam ĉiuj ĝin komprenos!* Nenian alian econ tutmondan tiu ĉi lingvo havas, kaj sinjoro Schleyer eĉ ne trovis necese peni doni al sia lingvo iajn ecojn, per kiuj ĝi povus

faciligi la komunikiĝojn internaciajn! 'La tuta mondo ellernu Volapük'on', diris sinjoro Schleyer, 'kaj tiam ĝi alportos al la mondo grandegan utilon!' Kaj multaj obeis tiun ĉi vokon, ne vidante, kiom da ridinda estas en ĝi! Kaj antaŭvidante, kian grandegan utilon la Volapük alportos al la mondo, se la tuta mondo ĝin akceptos, la amikoj de sinjoro Schleyer jam kun entuziasmo nomas lin la plej granda genio de l'homaro! Sinjoroj, ĉu vi efektive ne vidas, kiel ridinda ĝi estas? Ja ĉia lingvo, eĉ la lingvo de Hotentotoj, alportos al la mondo grandegan utilon, *se la tuta mondo ĝin akceptos!* Kial do oni bezonis elpensi Volapük'on? (...) Ĉu efektive, sinjoroj volapükistoj, vi estas tiel naivaj aŭ tiel blindigitaj de entuziasmo, ke vi ne vidas, ke la tuta malfacileco de la demando, super kiu la homaro laboras jam tiel longe, estas en la trovado de tia lingvo, kiu per si mem ebligis la komunikiĝojn internaciajn, kaj ne de tia lingvo, kiu povus fariĝi tutmonda, se la tuta mondo ĝin akceptos?"

En la sekva parto de la analizo de Volapük LLZ prezentis ĉefe negativajn trajtojn. LLZ opiniis, ke Volapük ne estas belsona kaj ke ĝiaj sonoj estas „sovaĝaj“. Al Schleyer li riproĉis, ke „neniaj gravaj leĝoj ligis“ lin, ke „pri la komprenebleco de la vortoj“ li „ne zorgis kaj ke li „kreis la vortojn kiel li volis“. Koncerne la prononcon (elparoleblon), LLZ kritikis la Volapük-aŭtoron, ke li „kuraĝe elĵetis ĝin, se ia litero ne plaĉis al li“ kiel en la kazo de r. Aliflanke, LLZ trovis malbone, ke „la tuta Volapük estas plena je literoj ä, ö, ü, kiujn la plej granda parto de l'mondo neniel povas elparoli“. LLZ opiniis, ke en Volapük oni povas skribi, sed preskaŭ neniu povas en ĝi *paroli*, kaj ke „la plej bona volapükisto ne povos sin orienti en tiu ĉi sovaĝa labirinto.“ La laŭdiran facilecon de la gramatiko kaj mallongecon de la vortoj de Volapük LLZ pritaksis nur „ŝajnaj“. Konklude: „Volapük estas ne sole ne pli facila ol la lingvoj naturaj, sed ankoraŭ multe *pli malfacila ol ili!* (...)” Do, laŭ LLZ Volapük ne „estis ia aparta genia penso de sinjoro Schleyer“ kaj ne taŭgis por la internacia komunikado.

Ŝajnas ke LLZ tamen iom kompatis la inventinton de Volapük, se li aldonis: „Sinjoro Schleyer pardonu al mi, se mi detruis lian ĉefan aŭreolon, se mi faris nulon el tio, kion liaj amikoj nomas lia plej ĉefa merito. Mi faris tion ĉi ne, ĉar mi enivus liajn laŭrojn aŭ volus malgrandigi lian indon; kontraŭe, mi alte estimas sinjoron Schleyer kaj donas plenan konfesion al liaj grandegaj laboroj kaj al lia nobla deziro alporti utilon al la homaro. Mi pli ol iu alia scias, kian grandegan laboron kaj feran paciencon postulas la kreado de kiu ajn arta lingvo, kaj se en la laboro de sinjoro Schleyer mi vidas malfeliĉan provon, konstruitan sur erara fundamento kaj ne havantan estontecon, mi en ĉiu okazo la laboron kaj la bonan deziron de sinjoro Schleyer tenas tre alte. Sed mi ne povas vidi *meriton* tie, kie absolute neniam ekzistas. (...)“

Do, oni nepre devas distingi inter du sintenoj: Unuflanke LLZ alte taksis la meritojn de Schleyer por la mondlingva ideo, aliflanke li akre kritikis lian produkton Volapük, kiun li konsideris malsukcesa provo kiel konkreta lingvo internacia.

Ankaŭ en la Zamenhofa teksto 'Esenco kaj estonteco de la ideo de lingvo internacia', verkita en 1898, parto IV, kaj aldonita al la 'Fundamenta Krestomatio de la lingvo Esperanto de LLZ (1903) konfirmiĝis la opinio de LLZ pri Volapük kaj Schleyer: „Parolante pri la pliboneco de Esperanto kaj Volapük, ni tute ne intencas per tio ĉi malgrandigi la meritojn de la elpensinto de Volapük. La meritoj de Schleyer estas grandegaj kaj lia nomo ĉiam staros sur la plej honora loko en la historio de la ideo de lingvo internacia.”

La finkalkulo de Schleyer kun Zamenhof

Ŝajnas, ke Johann Martin Schleyer, kiu ne estis libera de aroganteco, ne emis reciproki mian afablecon kaj miajn bonvolajn sentojn, direktitajn al li. Konsiderante Esperanton kiel lingvon de fuŝuloj, en 1900 li verkis kaj eldonis skribajon,³ kiu enhavis kritikon pri Esperanto kaj kiu komencis per jena enkonduko: „Ĉiuj imitaĉadoj⁴ de Volapük malaperis, kiel ĝiaj antaŭuloj, preskaŭ ĉiuj de la bildosurfaco de la publika atentado kaj aplikado. Nur la Esperanto de sinjoro Zamenhof en Varsovio⁵ fantomas kaj vegetas jen kaj jen en malklaraj kaj antaŭjuĝaj⁶ kapoj. Kaj nun ankaŭ ties organo, la gazeto *Lingvo Internacia* en Upsalo (Svedio), jam pereis kaj estis metita ad acta. *Tedas* nin do

³ Schleyer, Johann Martin: Ueber die Pfuscher-Sprache des Pseudo-Esperanto. Konstanz 1900. vd.

<http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno-buch?aid=100095>.

⁴ Germane: Nachäffungen.

⁵ Mallongigite kiel S.i.W.

⁶ Germane: befangenen.

senlime perdi ankoraŭ plurajn vortojn pri la Esperanto-miŝmaŝo.”⁷ Sekvis lia lingvistika kritiko, kiu konsistis el 30 punktoj kaj koncernis en principo la jenajn aferojn de la lingvo Esperanto:

1. Schleyer asertis, ke por lerni Volapukon ne necesas koni aliajn lingvojn, kompare kun Esperanto, kies ellernado kontraŭe bezonas la konon de 2-3 romanidaj lingvoj. Esperanto estas nenio al ia ol miŝmaŝo el 2-3 kripligitaj naturaj romanidaj lingvoj.
2. Volapük estas konsiderinda pli mallonga ol Esperanto.
3. La signoj super la literoj ĉ, ĝ, ĥ, ĵ, ŝ, ŭ estas tre malbelaj, ĝenaj kaj slavecaj. Volapük ne bezonas ion tian.
4. La multaj vortdisigaj streketoj estas tre malbelaj kaj ĝenaj.⁸
5. Oni ne scias kiel legi la vortojn en Esperanto.⁹
6. La sono ĥ ne devus ekzisti en mondlingvo, ĉar ĝin ne konas ĉiuj naturaj lingvoj, ekzemple la franca.
7. Superfluaĵ estas ankaŭ la literoj kaj sonoj ŝ kaj ĉ.
8. La ablativo ne devus esti temo en tia lingvo.¹⁰
9. Kompare kun Esperanto, kiu toleras plurajn konsonantojn laŭvice, Volapük toleras maksimume du.
10. Same Volapük ne toleras duoblajn konsonantojn.¹¹
- 11./12. Diftongoj estas superfluaĵ en mondlingvo, sed lingvo kiu havas nur la sonojn u kaj o, a kaj i, estas teda.
13. Pro la akcento sur la antaŭlasta silabo, la fina silabo ofte perdiĝas. En Volapük tio ne eblas, ĉar la akcento estas sur la plej lasta silabo.
14. Kompare kun Esperanto, Volapük havas nur unu difinitan artikolon, sed Esperanto havas du, nome la kaj l’.
15. Volapük havas ankaŭ nedifinitan artikolon, kiu kelkfoje estas necesa.
16. La vortetoj de kaj al, kiuj indikas la genitivon kaj dativon, estas superfluaĵ.
17. Volapük ne distingas inter *de* kaj *da*.
18. La vorto ili kiel pluralo de li estas stranga, ĉar por la pluralo servas la finaĵo, kies prononcado estas neklara.
19. Kompare kun Volapük, kiu havas nur unu finaĵon por la ina formo, Esperanto havas du, nome *-in-* kaj *-nj-*.
20. Volapük ne bezonas du apartajn vortojn por la komparacio de la adjektivo (*pli*, *plej*).
21. La vortojn *ŝi* kaj *oni* Esperanto prenis de Volapük, aŭ de la angla kaj franca. Ankaŭ la sufiksojn *-an-* Esperanto prenis de Volapük.
22. La finaĵoj por la infinitivo (*-i*) kaj pluralo (*-j*) povas facile esti intermiksitaĵ.
23. Kompare kun Volapük, kiu havas du diversajn finaĵojn, Esperanto ne distingas la konjunktivon de la kondicionalo lau la finaĵo (*-us*).
24. La multaj sufiksoj en Esperanto faras la vortojn malfacile kompreneblaj, neklaraj kaj intermikseblaj.¹²
25. Schleyer opiniis, ke se Volapük havus tiajn sufiksojn kiel *-um-*, kiuj en Esperanto povas havi diversajn signifojn, ĝi devus honti.
26. Schleyer trovis strange kaj tempoperde, ke en Esperanto ĉiu vorto, kiu konsistas el tri vortoj, devus esti unuope esti listigita en la vortaro.
27. Ankaŭ la signifo de la vorto *je* estas neklara. Al mi Schleyer riproĉis, ke Zamenhof faris malpli da lingvostudoj ol li mem.
28. Schleyer ankaŭ riproĉis al Zamenhof, ke transpreni vortojn el la latina lingvo kiel homo aŭ sed en lian “fuŝan lingvon” kapablas fari ĉiu ajn “lingvofuŝulo”, kiu volas gajni iom da mono. Multaj fiimitantoj faris tion jam antaŭ Zamenhof, sed sensukcese.
29. Kompare kun Esperanto, la vortoj en Volapük estas pli facile elparoleblaj.
30. Konklude, Schleyer laŭdis sin genio, kiu revelaciigis dank’ al la multaj lingvostudoj, kiujn li faris, kompare kun la imitantoj kun stulta menso, kiuj verkis arbitre kaj primitive por rikolti reputacion aŭ gajni monon. Schleyer konkludis: Kiu do volas lerni temporaban, senutilan malbelan lingvon, tiu lernu la “fanfarone distrumpetitan reklamolingvon de la “Pseudoesperanto”, kiun li evidente abomenis kiel

⁷ Germane: Kauderwelsch; traduko de aK.

⁸ Schleyer vidis tekston, kiu estis skribita tiel: libr’óten’antó.

⁹ Ekzemple ĉu ling’vo aŭ lin’gvo.

¹⁰ En ĉi tiu punkto Schleyer asertis, ke Zamenhof parolas pri ablativo, sed ne menciis kie.

¹¹ Do, en la punktoj 9 kaj 10 Schleyer kritikis vortojn kiel *kompreneble*, *sanktan*, *kontrau*, *obstinaj*, *dissaltos*, *mallonga*.

¹² Kiel ekzemplojn Schleyer menciis la vortojn *babelado*, *faronta*, *kredinda*, *triobla*. En la unuaj du kazoj li malĝuste kursivigis la sufiksojn.

produktaĉon *el Pollando*. Sed kiu volas lerni tempoŝparan, potencon kaj plensonan mondlingvon, tiu ĝoje lernu Volapukon, kiu ĝuas pli kaj pli grandan disvastigon en la mondo.

Bedaŭrinde, en sia kritiko Schleyer tiom kriples listigis la Esperanto-vortojn sen vokaloj, tiel ke grafike ili vere aspektis strange kaj estis malfacile prononceblaj. Ĉar li estas konanto de la muziko, sonkompilanto kaj poeto, Schleyer opiniis, ke nur lia lingvo povas esti pli bona ol tiu lingvo Esperanto, kiu cetere devenas el Pollando. Al la imitantoj de sia lingvo li imputis, ke iliaj lingvoj estis kreitaj en stultaj cerboj kaj pro primitiva¹³ strebado, ĉefe por akiri reputacion kaj gajni monon. La lingvon de Zamenhof Schleyer nomis fuŝ-lingvo kaj ĝian aŭtoron mem fuŝulo.

Diversokazaj omaĝoj al Schleyer

Spite al sia negativa opinio pri la lingvo Volapük, kaj spite al la kritiko de Schleyer pri Esperanto kaj ĝian aŭtoron, LLZ neniam forgesis omaĝi la inventinton de Volapük en konvenaj momentoj, eĉ okaze de siaj kongresaj paroladoj, komencante en la 1a Universala Kongreso de Esperanto en Bulonjo-ce-maró mem (1905), kie estis diritaj jenaj frazoj de LLZ: „En la unua kongreso de la esperantistoj estas necese diri kelkajn vortojn pri la ĝisnunaj batalantoj de nia afero. Sed antaŭ ol mi parolos pri la batalantoj speciale esperantistaj, mi sentas la devon diri ĉi tie kelkajn vortojn pri unu homo, kiu havas tre grandajn meritojn en nia afero kaj al kiu bedaŭrinde la esperantistoj ofte rilatas maljuste nur tial, ĉar li, multe farinte por la ideo de lingvo internacia ĝenerale, ne apartenas tamen al la amikoj de tiu speciala lingva formo, por kiu ni batalas. Mi parolas pri la tre estiminda sinjoro Johann Martin Schleyer, la aŭtoro de Volapük. La lingva formo, por kiu laboris tiu respektinda maljunulo, montriĝis ne praktika; la vojo, kiun li elektis, montriĝis ne bona, kaj la afero, por kiu li batalis, baldaŭ falis, kaj per sia falo ĝi alportis grandan malutilon al nia ideo entute kaj precipe al tiu speciala formo de la ideo, por kiu ni batalas. Sed ni devas esti justaj, ni devas taksi ĉiun homon ne laŭ lia venko aŭ malvenko, sed laŭ liaj laboroj. Kaj la laboroj kaj meritoj de sinjoro Schleyer estis tre grandaj. (...) Li estis la unua, kiu per senlaca laboro vekis la intereson de la mondo por la ideo de lingvo neŭtrala, kaj ĝi ne estas lia kulpo, se lia falinta afero por longa tempo malvarmigis la mondon por ĉia arta lingvo. Li volis fari grandan bonon, kaj por la atingo de tiu bono li laboris tre multe kaj fervore, kaj ni devas lin taksi ne laŭ lia sukceso, sed laŭ lia volo kaj laboro. (...) La nomo de Schleyer okupos ĉiam la plej honoran lokon en la historio de nia ideo, kaj tiun ĉi nomon la mondo neniam forgesos.” Kaj en la nomo de la kongresanoj LLZ sincere dankis pro lia grava kontribuo al la planlingva ideo.

En sia parolado okaze de la 4a Universala Kongreso de Esperanto en Dresdeno (1908) Johann Martin Schleyer denove ricevis la honoron esti menciita. Tiam LLZ emfazis: „(...) Dank’ al la neforgesebla granda merito de la pastro Johann Martin Schleyer, nia ideo ricevis sian unuan disvolviĝon kaj la unuan potencon puŝon antaŭen.”

Kiam Schleyer fariĝis okdek jara, LLZ trovis en la parolado por la 7a Universala Kongreso de Esperanto en Antverpeno (1911) same taŭgajn vortojn, dirante en sufiĉe longa alineo: „Mi uzas ankaŭ la okazon de nia festo, por revoki en vian memoron la nomon de unu viro, kiu havas grandegan meriton en nia afero. La prelado Johann Martin Schleyer, kies nomon iu el vi konas tre bone, la aŭtoro de Volapük, antaŭ nelonge festis la okdekjaran datrevenon de sia naskiĝo,¹⁴ kaj estus nepardoninde, se ni ne uzus la okazon de nia nuna ĝenerala kunestado, por esprimi al li tiujn sentojn, kiujn ni ĉiuj havas por li. Li estas la vera patro de la tuta internacilingva movado (...) [kaj] li estis la unua, kiu praktike kreis la internacilingvan *movadon*.” Sed LLZ rememorigis ankaŭ, ke „Volapük pereis ĉefe pro (...) *absoluta manko de natura evoluipovo*.”

Do, oni povas konkludi kaj devas emfazi la diferencon, ke Zamenhof ja malaprobis unuflanke la lingvon Volapük, ĉar lingvistike ĝi estis fiasko, due ĝi kontribuis al la malbona reputacio de la mondlingva ideo ĝenerale kaj ŝajne bremsis ĝian movadon; aliflanke glorita estis ĝia inventinto J.M. Schleyer kiel grava figuro en la historio de la planlingva ideo, aŭ movado. En ambaŭ kazoj, la opinio de LLZ estis kvankam drasta sendube tute sincera kaj honesta.

© Andreas Künzli, 2012

¹³ Germane: niedrig.

¹⁴ Fakte tiam Z. kredis, ke Schleyer estis forpasinta, sed post kiam Sebert sciigis al LLZ, ke la morto de Schleyer estas eraro de ĵurnalisto, kaj ke la inventinto de Volapük festis la okdekan jarrevenon de sia naskiĝo, LLZ modifis tiun parton de sia parolado.

Konsultitaj fontoj:

- D-ro Esperanto, Internacia Lingvo. Antaŭparolo kaj plena lernolibro. 1887
- *La Esperantisto*, 1889
- PVZ Originalaro (ludovikito), vol. 1-3
- Originala Verkaro (Dietterle)
- Haupenthal, R.: 125 Jahre Volapük. Leben und Werk von Johann Martin Schleyer 1831-1912. Schliengen 2005.
- Schleyer, Johann Martin: Über die Pfuschersprache des Pseudo-Esperanto / Johann Martin Schleyer; mit einem Vorwort von Reinhard Haupenthal. Bad Bellingen 2010.
Internet: <http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno-buch?apm=0&aid=100095&zoom=4>
- http://xn--volapk-7ya.com/bowks.net/worldlang/volapuk/ueber_die_pfuscher_sprache.html